

NATTENS ENGEL

STEMMER I NATTEN

Noter om filmen. Af Claus Bohm

Nattens Engel er en film, der handler om tanker.

Baggrunden for filmen var en nysgerrighed over for en ny generation unge kunstnere og deres forhold til livet, døden, angsten, underbevidstheden, drømmene – og mit behov for at skabe et billede af filmens egentlige tema: natten og byen. Den forberedende research dannede et mønster, som førte til, at projektet hovedsagelig fokuserede på nogle digtere, som endnu ikke var etablerede eller kommet frem i dagens lys.

NATTEN

Fælles for filmens portrætter er, at man er optaget af natten. I filmen er natten udtryk for noget, som ikke er kommet helt op til overfladen, noget endnu ikke afsluttet. Natten er hemmelighedsfuld og befordrende for tanker og følelser. Om natten aner man nogle muligheder for noget andet. Nat betyder væk fra det synlige, oplyste samfund, og den skjuler det slør som er der, mens det er lyst i hverdagsrutinen. Om natten kan man gå alene på gaden, mens tiden står stille, og byen ligger hen i en pause – er skindød. Om natten er mennesket alene med sig selv og de egentlige ting.

BYEN

Byen i filmen er København. Den er en gammel by med en forfalden skønhed. København om natten er som at drømme, den er fyldt med fortid og kulisser. Når man går gennem byen, går man ind igennem fem-seks århundreder – den er som et eventyr, uvirkelig, dæmonisk, poetisk, Aladdin-agtig med sine gyldne tårne. For en digter er København en nødvendighed.

Filmens gennemgående figur, Michael Strunge – nattens engel – kommer ind til byen i et tomt tog. Han går gennem gange og op ad trapper i en forladt Hovedbanegård, som var det underjordiske indgange til et slot. Byen er øde og tom. Den har gader og porte, men er uden mennesker. De sover i husene eller er samlet på barerne, som ligger og lyser og

NATTENS ENGEL

En film af Claus Bohm

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udeliveres gratis til brug i forbindelse med filmen. Henvendelse til Statens Filmcentrals hovedkontor, Vestergade 27, 1456 København K, eller til Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.

Layout: Claus Bohm. Trykt hos Frede Rasmussen, København. Udgivet af Statens Filmcentral, 1984.

er det eneste tegn på liv. Digteren er alene i verden. Men filmen kommenterer hans odysse gennem byen med de andre figurer og deres tanker.

STEMMERNE

Filmen sammenstiller forskellige portrætter – en revy af tanker og følelser, og de medvirkende monologer har fælles-træk:

Man er ikke optaget af at etablere sig materielt, men søger nogle åndelige sammenhænge bag tingene. Man taler om drømmene og underbevidstheden som en forbindelse til en større verden end den, vi normalt taler om; om strømninger mellem mennesker, man ikke kan tage og føle på. Man er optaget af døden som *mulighed* – den slutter ikke noget, men begynder ét eller andet – fordi den er digt. Om angsten, som skræmmer én, men som man forsøger at styre og bruge som energikilde. Om fortrængninger i samfundet og i én selv, og om flammen i os alle, som kører på et forfærdeligt lavt blus.

Filmen handler om den ensommes tanker, om smerte og desperation, men også om forventning og anelser. Man leder efter noget, søger en *forandring*, men er låst fast i et gammelt samfund – befinder sig i et snævert, eksistentielt område mellem liv og død.

Hvad gør man, når behovet for at nå de yderste registre på følelserne er større end alt andet, og konflikten mellem virkeligheden og ønsket om at leve intenst skaber en afmagt og håbløshed. I digtets og kunstens form overlever man – og evner at vise sin vilje til forandring.

FILMEN

Filmen bevæger sig i en langsom, monoton rytme gennem byen og natten. Kameraet registrerer katalog-agtigt byens landskab og nysgerrigt søgende de medvirkendes ansigter.

Jeg har villet skabe en film, som er en *tilstand* – uåndgribelig som en drøm – en poetisk ramme om en ny generations erkendelse.

Nattens Engel er et udsagn om et nordisk sind og temperament, hvor både drømmene og refleksionerne trives.

Men bag alt det sorte er der en forhåbning og følsomhed – en venten på noget – måske den næste dag?

MICHAEL STRUNGE

F. P. JAC

DE UNGE DIGTERE

Af Kristen Bjørnkjær

Af en eller anden grund optræder der pludselig en masse engle i de yngste digteres digte. Hvorfor gør der nu det? Engle har jo været »out« eller »yt« i enhver henseende siden salmedigternes tid. De har været henvist til en diskret tilværelse i de kirker, som kun få mennesker – og i hvert fald ikke ret mange unge – besøger, og siden astronauterne ved selvsyn fandt ud af, at der ikke svævede nogen rundt på små, hvide skyer indenfor et raketkuds afstand fra jorden, har vi ikke taget dem alvorligt.

Hvorfor kommer 20–30-årige digtere, der ikke har et specielt religiøst eller kristent livssyn, så og hiver denne glemte figur frem fra mølposen? Hvadenten englen har vinger på eller blot er et ord i et digt, så optræder den i virkelig mange af tidens digtsamlinger – næsten som et kodeord. Der kan altså ikke være tale om nogen ren tilfældighed. Men hvad betyder det? Har det noget med noget at gøre, eller er det bare for sjov?

Førend vi forsøger at finde en forklaring, skulle vi måske lige se på, hvad det er for nogle digtere, der er tale om.

POESIEN EKSPLODEREDE

En overgang så det ud, som om der slet ikke ville komme nogle nye digtere i 1980'erne. Langt ind i halvfjerdserne var der ikke meget, der tydede på det. Måske ville de unge hellere digte med deres liv end skrive digtsamlinger, som kun få gad læse? Eller gøre noget ved samfundet? Der blev skrevet mange beat- og rocktekster. Men lyrik? Nej tak...

Fra 1965-generationens stærke navne (som f.eks. Jørgen Leth, Sten Kaalø, Henrik Nordbrandt og Hans-Jørgen Nielsen) debutererede, skulle der gå hele 15 år, før man kunne tale om, at en generation af digtere var »født«. Selvfølgelig blev der skrevet digte i halvfjerdserne. De allerede etablerede skrev. Vita Andersen og Lola Baidel kom til med populære digte om samliv, om sig selv og det andet køn. Marianne Larsen skrev sine samfundskritiske digte, og Dan Turéll fremturede med sine rigtigflydende, syreholdige tekster, der dog også kun havde få læsere. Og i 1976 og 1978 debutererede forholdsvis ubemærket to ukendte navne, F. P. Jac og Michael Strunge, der ikke desto mindre i allerhøjeste grad var med til at indvarsle alt det, som senere skete.

For her i firserne eksploderede det pludselig. Poesien var sandt for dyden ikke død. En hel hærske af nye navne førte sig frem – og blev markedsført i forlagenes kataloger. Selvom de var forskellige, havde mange af dem de fællestræk, der gør, at man kan tale om en »generation«, som ikke kun aldersmæssigt er på linje.

Som i Claus Bohms kortfilm »Nattens Engel«, hvis ramme er natmørket, var generationen i lang tid indhyllet i et vist mørke. I dagens lys var den næppe til at få øje på. Individene var der selvfølgelig, men hvor? På arbejdspladserne så man dem næsten ikke, fordi de fleste jobs var optaget af tidligere generationer, og nu var der et »alt udsolgt«-skilt i vinduet. Følgelig var der ikke råd til en rimelig bolig. Og på læreanstalterne var der adgangs-begrænsning.

I den offentlige debat manifesterede generationen sig næsten ikke, og det var måske det mest besynderlige.

GENERATIONEN BLEV SYNLIG

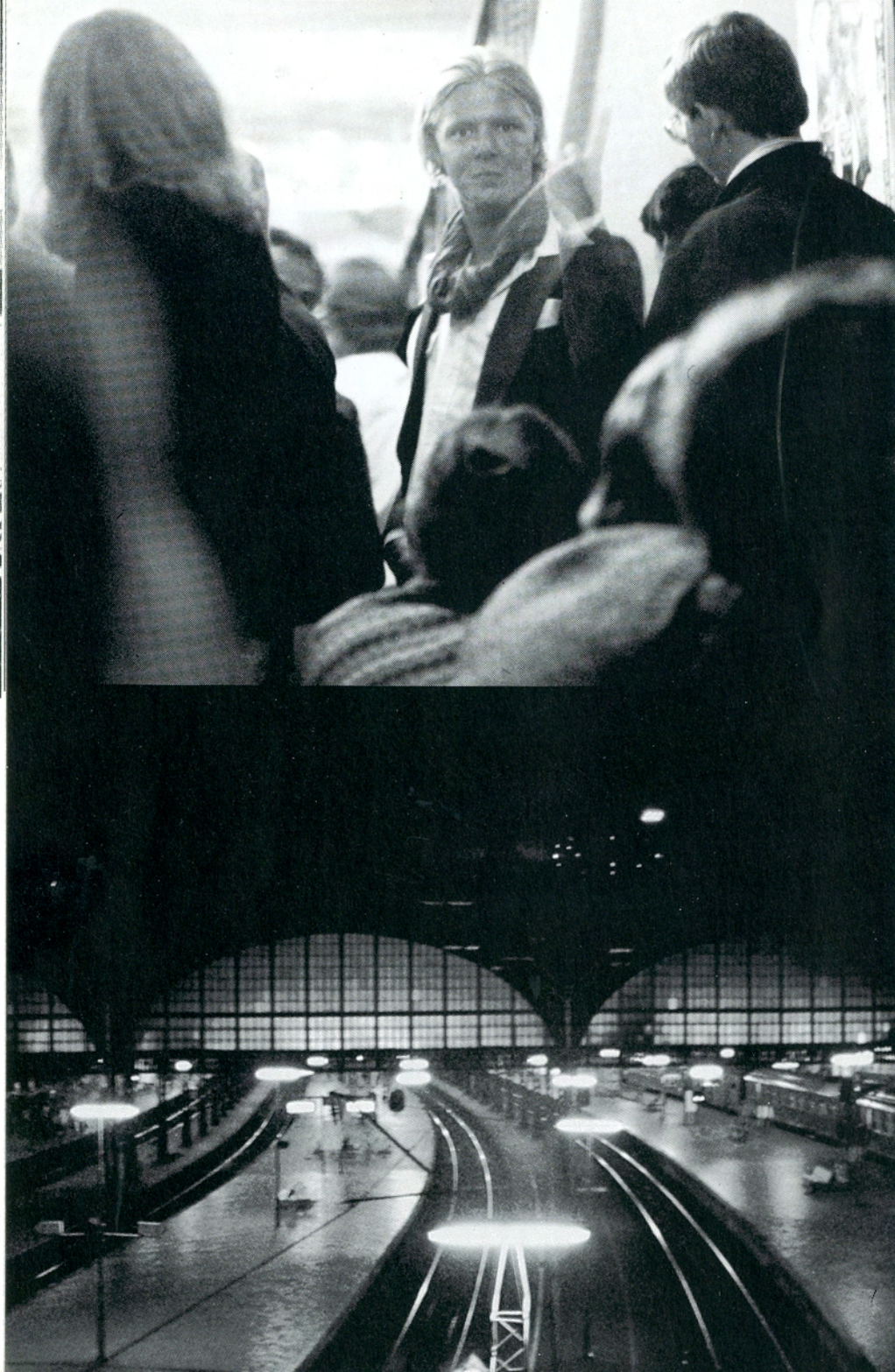
I en sådan grad var de unge »usynlige«, at en udfarende rektor kunne lancere begrebet »nå-generationen«, og den gik ind på mere end én måde. Det ville man ikke have siddende på sig, og mange kom ud af busken. I Huset i Magstræde arrangerede nogle unge udstillingen »Nå 80«, hvor det demonstreredes, at generationen var der til overmål. Den havde sin egen stil i billedkunst (de »vilde« eller »heftige«), sin egen musik (punk og tung metalrock), sine egne digtere. Kort sagt sin egen kultur. Diverse husbesættelser og BZ-aktioner føjede nye facetter til.

I tidsskriftet »Sidegaden« opsamledes tendenserne og kom mest typisk til udtryk. Billedkunstnere og digtere blev inviteret ind i varmen på forlaget »Gyldendal«, der udgav antologien »Platform«. Men da havde Borgens Forlag ladet flere af generationens digtere debutere, ligesom de hos redaktør Poul Borum havde fået husly i tidsskriftet »Hvedekorn«, der traditionelt er det sted, hvor lyrikere starter.

DE ENKELTE DIGTERE

F. P. Jac blev hurtigt en forgrundsfigur. »Spontane kalenderblade« hed det første hæfte med digte, der som nævnt udkom i 1976. Her var en forfatter, der gik til livet med stor sproglig appetit. »Jeg er fandme til« hed en digtsamling i 1979, og i 1980 blev det til lidt af et gennembrud med titlen »Misfat«. Ordet *rablende* blev hyppigt anvendt om Jacs og andres tætte, fritflyvende, associationsrige digtstrøm. Der er energi og fart over feltet, når Jac fabulerer sig frem i aldrig før sete sprogkombinationer og

med nye orddannelser. En fornyelse og udvidelse af sproget – men hvad mere? Jac er ikke sådan at få hold på med sine ombrækkede sætninger.

Med F. P. Jac vendte *bohemien* tilbage som en figur i dansk kunstliv – med et »ja« til kunstbegrebet med stort K. Den unge digter erklærede frejdigt, at han ville drikke sig ihjel, førend han blev 30 år! Det var et statement, der gik ind, for *var* livet – og samfundet – virkelig ikke mere attraktivt? »Lev stærkt, dø ung«-romantikken var tilbage i København som i Tom Kristensens tyvere og tredivere. Og som forøvrigt i Baudelaires og Rimbauds Paris sidst i det 19. århundrede.

Flere faste holdepunkter er at finde i *Michael Strunges* ligeså flydende strøm af digtning, der vrimler med generationssignaler og voldsomme udladninger. »Livets hastighed« hed første digtsamling i 1978, og i 1980 udkom både »Fremtidsminder« og »Skrigerne!«, mens 1981-gennembruddet bar titlen »Vi folder drømmens faner ud!«. Altsammen titler, der er nok så sigende.

Strunges digte er mørkere i grundtonen end Jacs. De er ofte vrængende og vrede som skrig, der sendes ud i natten. Livets rige muligheder er fastlåste i samfundet og begrænsede af dystre fremtidsudsigter, men som hos Jac mærker man hos Michael Strunge en vilje til alligevel at få en masse oplevelser ud af det. »Fødte tabere af en døende tid«, hedder det, men alligevel »med en stædig tro på livet«. En på-trods holdning. Håbet kan man ikke være foruden.

Især i de to bøger »Nigger I og II« definerer Strunge sin position som et samfundets udskud på linje med sindssyge, selvmordere og negre. Han vil ikke se sig selv som punker eller punkdigter, men afsættet er alligevel det samme: Som del af en generation, der ikke var brug for, ikke var plads til, groft sagt. En generation smidt bort som affald!

BYEN SOM KULISSE

Ligeså signalementsgivende, men måske mere overset, har *Søren Ulrik Thomsen* holdt sit indtog i arenaen med debutdigtsamlingen »City Slang« og senere »Ukendt under den samme måne«, på hvis omslag man kunne se en ung mand hænge i et reb i det ene ben med hovedet nedad. Som de fleste af de øvrige kollegaer og måske lidt mere henter Søren Ulrik Thomsen en del af sin lyriske næring i *storbyens* billeder. Byen er et livsvilkår, der med dens nød og ensomhed i den ene ende og neonlys og flimrende oplevelsesmuligheder i den anden ende på samme tid er afskrækkende og tiltrækkende.

»Det sker at biler kører ind i døgnets døde vinkel/det sker at man finder dem næste dag/de ligger på ryggen på gruset ved søen/blinde og tunge med hjul der langsomt/drejer mod morgens gulv«.

Sådan lyder det i et af digtene, der i et enkelt billede samler noget karakteristisk hos denne digter. Byen er en kolos, der også kan opleves som en kulisse. Livet er som byen, og om et øjeblik er det dér måske ikke/er den der måske ikke.

Henning S. Fleischers første digtsamling (1978) bar direkte titlen »Din indre by«, som kunne føre til en sammenligning mellem den fysiske by og sjælens indre. Attituden var den samme som hos Thomsen – den som Claus Bohms film giver så udmærket et billede af: Den ensomme, omvandrende strejfer, der drives gennem den natmørke storby på godt og ondt, draget af de kunstige lys fra reklamer og cafeer – som en rejsende gennem livet – i pagt med mørkets dæmoner og stjernehimlens mystik.

Fleischer er generationens første store prosaist. Han har skrevet noveller, og i debutdigtsamlingen »Venus« (1983) ser han verden gennem absurde briller som et grotesk komisk laboratorium for en eller anden. Hans fiktive by, »Moon Stand«, er en mellemting mellem verden, som de fleste oplever den – og så Lewis Carroll's og Alice's eventyrland, hvor mærkværdige ting foregår.

DIGTERE – OG ENGLE

Trods diverse kønsdebatter er der stadig forskel på mænd og kvinder – også i digtningen, og mens drengene fremstår med sprogligt ofte meget spektakulære og brogede digte, er generationens piger mere lavmælte i deres udtryk, men måske så meget mere indføjte. De er forsigtigt tilnærmende (hvor drengene skærer igennem), når de farver deres sjælelige landskaber og sindstilstande – ofte i forhold til et digterisk »du«. Med navne som *Pia Tafdrup*, *Juliane Preisler*, *Merete Torp* og *Maj-Britt Willumsen* står de kvindelige lyrikere stærkt i disse års lyrik. Alligevel kan det undre, at der stadig er den forskel.

Lidt andre fysiognomier blev tegnet af *Britta Sundquist* og *Linda Wendel*, der udmærket har opfanget det overflade-svingende i generations livsstil og signalement. Uden at digtene derfor er overfladiske.

Men hvert år bringer nye debutanter, og selvom de nævnte digtere måske er iøjnefaldende, mærker man kvalitet også hos navne som f.eks. *Jens Fink-Jensen*, *Klaus Lynggård*, *Jens Seehuusen* og *Kim Skotte Christensen*. Sidstnævnte med periodens

BO GREEN JENSEN

flotteste titel på en digtsamling: »Den urimelige hastighed med hvilken tog skiller elskende«. Andre kunne være nævnt.

Først og fremmest *Bo Green Jensen*, som jeg med vilje har gemt til sidst, skønt han sammen med Jac og Strunge måske tegner generationen skarpest op. Mens disse to har en opvækstbaggrund i Københavns sydvestlige forstæder, der ikke har kulturelle traditioner, er Jensen med en cand. phil.-grad i engelsk litteratur akademiker i selskabet. Det gælder også hans stil, der er forfinet og poleret og ekstremt intellektuel og æstetisk.

Bo Green Jensen har udgivet fire omfangsrige digtbøger i en serie, der er planlagt til at skulle omfatte syv bind! Første bind hed »Requiem og messe« og imponerede ved ambitionsniveau og sikkerhed. Seneste bind hedder »Modo Sinistro«. Både digtene og bøgerne er bygget op efter et sindrigt system. De korresponderer med hinanden, men referer også til alkymi, surrealisme, renæssance, nutid og meget andet.

Næsten bibelsk taler Green Jensen om begyndelse og slutning, undergang og opstandelse på en måde, så man kommer til at tænke på atomkrigstruslen om et nyt ragnarok, men alligevel

ikke efterlades uden håb. Og det er her, tror jeg, at *englene* kommer spadserende nok så nydeligt ind i billedet. »Den blivende engel« hedder et andet af hans bind – og forøvrigt kalder Pia Tafdrup en af sine digtsamlinger for »Når der går hul på en engel«.

For hvilken tidssammenhæng er alle disse digte skrevet ind i og ud fra? Hvad er de ydre omstændigheder?

Først og fremmest et velfærdssamfund i tilbagegang. Hos de unge klinger stadig erindringen om, hvordan der var, da der var penge nok – og det ses stadig i den del af forældregenerationen (som omfatter en del tidligere ungdomsoprørere), der har forstået at hytte sig. Velstanden er stadig tæt på og kan beses ligesom gennem glas. På afstand er der udsigt til den tredje verdens fattigdom og sult. Afmagten er himmelråbende. Verden må forekomme smerteligt urimelig for en ungdom, der ser den med nye øjne og øren. Læg hertil forældregenerationens idéans over marxisme og samfundsdebat, anti-materialisme og oprør, eksperimenter med samliv, kollektiver og ægteskaber og så som resultat en masse skuffelser, frustrationer og nederlag. Tag bare drømmen om Christiania, der skulle være den fysiske og psykiske fristad!

Ikke underligt at de unge, der ikke er flygtet tilbage til Konservativ Ungdoms favn, tilsyneladende hverken har tillid til det politiske højre eller det politiske venstre. Man klynger ikke sine forhåbninger om en bedre verden til USA eller Sovjet – naboer, som vi er, til missilernes altødelæggende sprængkraft, men til noget helt tredje.

Noget helt tredje, som ikke har taget form, og som vi dårligt ved, hvad er – men som måske er muligt at spore anelser om i nogle af alle disse digte. Kommer der ikke ragnarok, så kommer der måske forbrødring og forklarelse. I stedet for at skele til øst og vest, kigges der opad mod himlen efter en løsning. Rent symbolsk – og ikke fordi man tror, at en eller anden vorherre vil komme og løse problemerne for os. Det er af halvfjerdsernes firkantede politiske hoveder blevet opfattet sådan, at de unge digtere var apolitiske og uengagerede i samfundsproblemer. Intet kan være mere forkert. Der er indsigt og forståelse.

En engel er vorherres sendebud, som viser sig, når noget vigtigt skal til at ske. Han kan også bære et straffende sværd. Og han har nogle meget smukke vinger. Endelig kan han gå lysende gennem natten – omtrent som en digter...

NATTENS ENGEL

Danmark, 1981, 16 mm, farve, 34 min.

Manuskript og instruktion
CLAUS BOHM

Fotografer
MANUEL SELLNER
HENRIK SABINSKY

Assistent
STEEN DALIN

Lyd
LARS LUND
HENRIK BØVING

Mix
PETER WITT

Klip
CLAUS BOHM

Konsulent
KASPER SCHYBERG

Musik
MARTIN HALL

Stills
CLAUS BOHM

Medvirkende
MICHAEL STRUNGE
LILLIAN POLACK
F. P. JAC
MAI BROSTRØM
TORBEN VOIGT
BO GREEN JENSEN
HENRIK S. HOLCK

Produceret af Claus Bohm med støtte
fra Det danske filmværksted

Udlejning: Statens Filmcentral

Statens Filmcentral